

השבוני, בענייני הפוליטיקה של היישוב הישן, אבל ישנן עקיצות על הדיבור העברי, "בצלאל" ו"הדואר" של בן-אבי" — הז של מלחמת היישוב הישן בחוש, בידיש, וכעברית, כביכול. גם "משלוח מנות" לא חסר בגליון זה — עקיצות קהות כלפי מוסדות היישוב הישן ואחת — משלוח-מנות ל"צינינים".

החומר בגליונות הפורים (ביחוד בהוספה ל"החרות"), יצא מגדר הנימוס ויש בו משום "ליצינות דאסורי". הבידיחות והעקיצות היו גסות ופגעו בכבוד מוסדות ואישים חשובים וגם מתוך חשבונות פרטיים. אף החומר ב"ליהודים" לא היה כולו לפי הטעם הטוב. א. ראם (דריאגוב) בסקירה ביקורתית חריפה על העתונות היודישלמית באחד מגליונות "העולם" לשנת תר"ע. וזן גם את עורך "ליהודים" בחוסר טעם, בהכניאו כמה מודעות מהעתון, ואחת מהן על יוכנומיה של חבי"ל סילמאן. בחשובותו על ביקורת זו, ב"העולם", הסיר לזות זו מעל "ליהודים", והוכיח שלא חסא לטעם הטוב ומטרה רצינית היתה לנגד עיניו בהוצאת העתון ההיטולית הזו. הוא גם הודיע שטובי הסופרים בירושלים וכמה משתתפים בעילום שמם פירסמו דבריהם ב"ליהודים". כפי שידוע לי, היה מרדכי בן הלל הכהן מראשי המשתתפים וגם רי"מ פינס השתתף ב"ליהודים". מפי סילמאן שמעתי שהחרוזים "הוא צייר / והיא סופרת / לו מכתול / ולה שפופרת" שנדפס ב"ליהודים" ובהם רמז לצייר יודע וסופרת מפורסמת, שנישאו ימים רבים כפי רבים, הם — של פינס.³

ההחומר ב"ליהודים" לשנת תרס"ט, אני זוכר קאריקטורה של אחת הישיבות של ועד הלשון בנשיאותו של בן-יהודה, שבפתיחת הישיבה הציע מלה חדשה שעוררה ריבוח נלהב בין ד"ר מזיא, דוד לילין, ת. נ. וזטא ויתר החברים, וכשעה שהיו מתנגחים בבלשנות אם לקבל או לדחות את המלה המוצעת — ישב "ישראל סלר, מזכיר ועד הלשון, ובידו עפרון וגליון ה"דירוביטשער צייטונג" שטוח לפניו כדי לרשום בשוליו את השקלא וטריא של המתוכחים. והתחיל שוב משה אוזן לדבריהם, ורשם התעורר לקול צעקותיהם של המתוכחים, והתחיל שוב משה אוזן לדבריהם, ורשם דבר-מה ומתנגמם שוב... זוכר אני גם מודעה "ספרותית" שבאה במדור המודעות בגליון: "יצאו לאור כתבי מענדלי קרמר", הוא מגדלי הידוע, שהיתה לו תאוה לראות את שמו בדפוס, ומחמת אימה היתה ה"השקפה" ושאר העתונים מפורסמים ידעיות רשמיות של הממשלה ודיעות סתם שבתוכנן ובסגנון עוררו גיחוך (מלבד ה"חבצלת" שעורכה לא נבעת מאימיו ולא נתן לו דריסת-רגל בעתוננו. מגדל קרמר אמנם ניסה להתנגח בו, ופומקין רמו על זה באחד ממאמריו ב"חבצלת" לשנת תרס"ט, בכנותו אותו בשם החנווני). השם מגדלי, דוגמת מגדלי מוכר ספרים, במודעה

3 בימי פולמוס הסק, לפני שנים אחדות, על אהבת באלק לסופרת והציירת אידה יאני, הביא סופר אחד במאמרו ב"מאזניים" בעניין זה, חרדים אלה, שחסדם במאמר חז"ל, בלי לדעת שנדפסו ב"ליהודים" והם של פינס.

אחרים הם כולם, ונשאר כל אחד ביחוד כבוד השר הנעלה והמרומם, כקדם, ו"הוצר" גם הוא נשאר נייטרלי כקדם, מבלי להתערב בשום פוליטיקה של פנים ושל חוץ וכל מה שנוגע ל"שער העליון", במצאו כי יש די פוליטיקה, ב"ה, ב"חוצר" עצמו כדי שתי ארגונים.

כמה דברים ומזיזים בפיליטון זה הם בלתי מוכנים כיום ורקוקים לביאור. "צבי בעל קרניים מורכב על-גבי ה"השקפה" המחמדה". אחרי מהפכת התורכים הצעירים רצה בן-אבי" להוציא עתון יומי, ובאין לו רשיון לזה חידשה משפחת בן-יהודה את הוצאת "הצבי", בהשתמשה שוב ברשיון משפחת היירשנזון להוצאת עתון בשם "הצבי", והוציא שתי פעמים בשבוע את ה"השקפה" ושתי פעמים בשבוע את "הצבי". והם הם שני הארגונים שש. בן-ציון מזכיר בפיליטון. "מורכב על-גבי ה"השקפה" התמדה" — שקאפע. כפי שמתנגדי בן-יהודה היו קוראים לעתון בהיחול ב"יחוד כבוד השר" וכר', ב"השקפה" שלפני המהפכת היו מרבים לשבח ולהלל, לקלס ולרומם את הפחה ופקדיו הממשלה בכל מיני תוארים ובלשון של התרפסות, ובאותו סגנון כתבו עליהם גם אחרי המהפכה. סופרי ה"חבצלת" היו כוללים את שני העתונים בשם "השקפה". בינתיים הפסיקה משפחת בן-יהודה את הוצאת ה"השקפה" (שהמל" היה הספרד... שיריזל) ו"הצבי" היה עתון יומי. אבל ההכנסות היו מלמדות מאוד, ובסוף תרס"ט השתתפה המשפחה עם המומר ש. פינגולד כמול" העתון בעריכת בן-אבי" והשתתפותם הקביעה של אליעזר ותמדה בן-יהודה.

בתרס"ט נעשה גם כן הנסיון הראשון להוצאת עתונים היטוליים בדפוס: "חמר גמל", ירחון בעריכת בן-אבי",² שיצא ממנו רק גליון אחד שלא עשה רושם בהופעתו ולא השאיר שום רושם. "ליהודים" — עתון פורמי, בעריכת ק. ל. סילמאן ובהוצאתו, שיצא כמה שנים, ועורר תסיסה בקהל בחידודיו, בפאורדות שלו ובעקיצותיו במוסדות, עסקני ציבור ותרבות, מורים וסופרים גם מהיישוב החדש וגם מהיישוב הישן. השם "ליהודים" נדפס באותיות אדומות ובשער העטיפה נקבע מדור "משלוח מנות" למוסדות ולאנשים מפורסמים בארץ — מדור שעתוני ירושלים חיקן את "ליהודים" בגליונות פורים שלהם. "החרות" הוציאה בפפס הראשונה (וגם האחרונה?) הוספה פורמית מיוחדת, שמהחומר זכרים לי קאריקטורה של סילמאן, בשם קל"ס, בחתימת ישק"י, הוא "שעיתו קרינאל, שבמאמרו היה כותב הפיליטונים ב"דואר היום" בחתימת "עזמות", וסאטירה כלפי יצחק יעקב ילן, עורך העתון החרדי "מוריה", כתובה בידי יקותיאל דייטש, משכל מכולל התנגדיה שבנעוריו היה הכתב הירושלמי של "הפסגה" של שור. גם העתון ביידיש "אונזער ברודער", שיצא בשנות תרע"א-תרע"ב בעריכת ש. א. טיקטין (שנפטר בנייר-יוק). היקפה כחלק מגליון הפורים שלו (י"ד אדר, תרע"ב), חומר פורמי — פאורדות לחודשות

2 נראה שבעריכת "חמר גמל" השתתף גם י. ליפכאן, שבאותה ענה היה חבר מערכת "הצבי".